

SPORT DALMATO

Tekst: HERCI GANZA ČALJKUŠIĆ

***Sport Dalmato* (Dalmatinski šport) prve su športske novine u Hrvatskoj. Prvi je broj izašao u Splitu 24. travnja 1890. zbog čega tu godinu možemo uzeti kao ključnu u proučavanju kontinuiteta športske periodike.**

Prije točno 120 godina, davne 1890., u ondašnjem Splitu koji je brojio svega 15.500 stanovnika, 24. travnja izlazi prvi broj lista *Sport Dalmato* (Dalmatinski šport) koji u sadržajnom i grafičkom smislu ima osobine prve športske novine u Hrvatskoj, zbog čega tu godinu možemo uzeti kao ključnu u proučavanju kontinuiteta športske periodike.

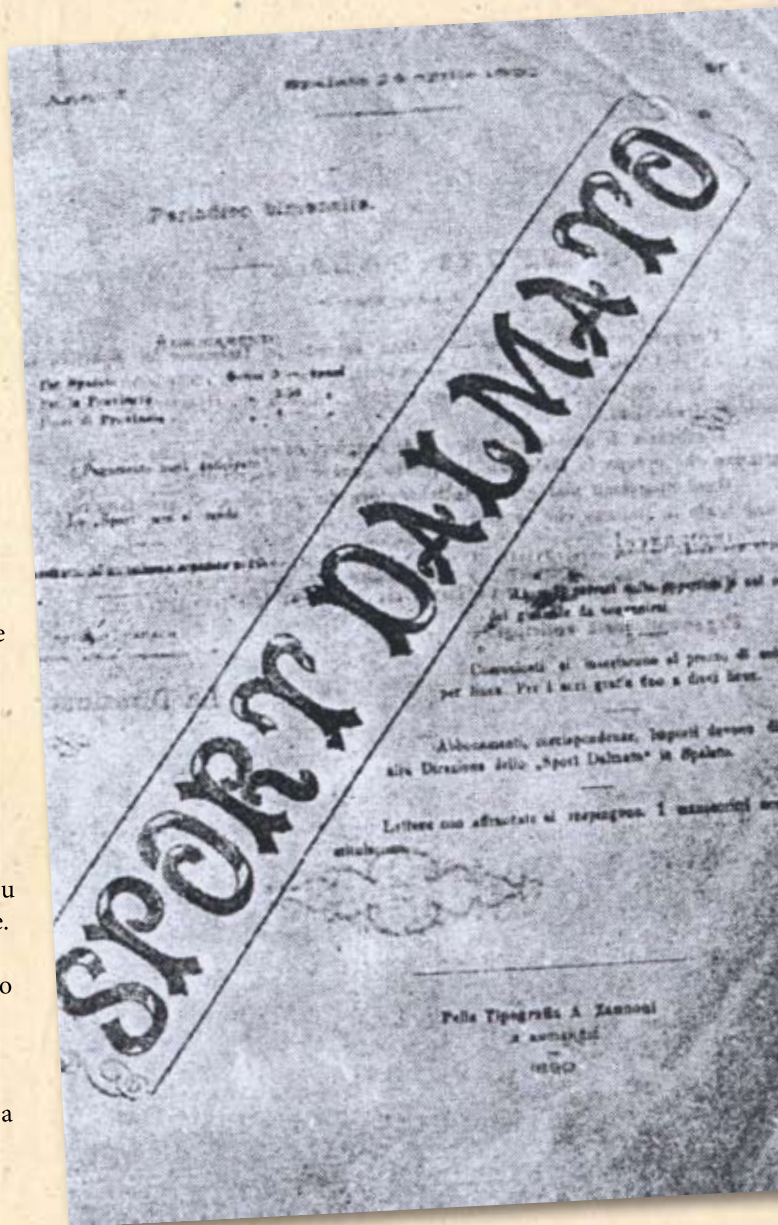
Split je u to vrijeme bio pod austrijskom vlašću, a premda je Općina već od 1882. godine bila službeno u rukama narodnjaka, još se uvijek vodila žestoka borba za narodni jezik, kojeg su austrijske vlasti sustavno zapostavljale podržavajući talijanski jezik kao službeni, a u korist malobrojne jake autonomaske talijanske manjine.

Bila su to burna vremena u kojima je čak i vlada u Beču postajala sve sklonija narodnjacima uvidjevši kako autonomasi gube nadmoć nad narodnjacima te prilaze talijanski orijentiranim iredentistima, dok s druge strane, većina narodnjaka nije ni pomišljala na razlaz s Bečom, već na sjedinjenje sa sjevernom Hrvatskom koja je bila pod vlašću Ugarske.

Strastveni lovac i ljubitelj ptica

Prve športske novine *Sport Dalmato* pokrenuo je i uređivao Ante Parach, podanak stare solinske obitelji Parać o kojima zapise na ovim prostorima nalazimo još od XVI. stoljeća. Punim imenom Petar Antun Parać, sin Frane, rođen je u Solinu 9. srpnja 1846. godine. Iz braka s prvom suprugom Filomenom Damjanović imao je sina Marka, no deset godina nakon njene i sinovljeve smrti, u crkvi sv. Dujma stupa u brak s Antonijom Gotovac s kojom je imao dvije kćeri te sina Ivu (Ivana) Paraća (1890-1954.), poznatog splitskog skladatelja i glazbenog pedagoga.

Živjeli su u kući sestara Gotovac u južnom pročelju

Dioklecijanove palače, u čijem je podnožju, u jednom od isturenih dućana na splitskoj rivi, ovaj strastveni lovac i ljubitelj ptica imao trgovačku radnju poljodjelskih potreština i lovačke opreme.

Kao tipični Splitsčanin srednjeg pučko-građanskog društvenog sloja koji je živio od male trgovine, Ante Parać je bio konzervativan i religiozan te je iznad svega poštivao vjerski moral i vlast. Autonomas po političkom opredjeljenju bio je prvenstveno štovatelj djela splitskog

Abbonamento
 Per Spalato . f. 3.— annui
 Per la Provincia 3.50 .
 fuori di . f. 4. .
 Pagamento metà anticipato
 Lo Sport non si vende
 Per gli abbonati un'arretato od un numero separato soldi 20.

SPORT DALMATO

Periodico Bimensile

ESCE OGNI SECONDO E QUARTO GIOVEDÌ DEL MESE

Inserzioni
 Annuali privati sulla copertina o nel corpo del giornale da convenirsi.
 Comunicati si inseriscono al prezzo di s. 10 per linea.
 Abbonamenti, corrispondenze, imperti devono dirigersi alla direzione dello Sport Dalmato, Spalato.
 Lettere non affrancate si respingono. I manoscritti non si restituiscono.

Alla vigilia dell'apertura della caccia.

Oggi siamo alla settima edizione del „Sport Dalmato,“ nel mentre ci vediamo da non pochi rimandato il giornale, cosa questa che ci sembra indovinare. A questa si aggiunga l'altra che, la massima parte dei Signori abbonati forse involontariamente mancano all'appello ad essi gentilmente diretto.

Diciamo il vero la presenza dello „Sport Dalmato“ era un semplice parto di passione, ne comunque interessata; dal momento quindi che gli enti principali trascurano sorreggerlo, ci vediamo nostro malgrado costretti a rinunciare al mandato avvertendo i Signori associati che col presente numero salvo disposizioni contrarie mandiamo ad essi il saluto finale, non senza esternare un grazie sincero a quei pochi che, come noi sacrificarono e tempo e mezzi.

Fra questi, particolare menzione dobbiamo all'Esimo Professore di Storia naturale Signor Giorgio Colombatović, inquanto le sue rare informazioni sugli uccelli della Dalmazia.

Non volendo fare altri commenti, ne diamo, chiudiamo coll'augurar ai colleghi ogni bene e copiose prede all'apertura.

La Redazione

Per la Protezione della Selvaggina.

(Contin. vedi num. preced.)

I. Cause della diminuzione del numero degli uccelli migratori. — Cambiamenti intervenuti a loro pregiudizio.

Per rimediare a questa scomparsa rapidamente progressiva, è necessario ricercarne le cau-

se e, a questo fine, esaminare quali cambiamenti si sono prodotti da 30 o 40 anni a questa parte dal punto di vista della riproduzione e della distruzione degli uccelli migratori, in Europa e nel bacino del Mediterraneo.

In ciò che concerne la riproduzione, le circostanze sono lungi dal facilitarla e dal renderla più attiva: l'estensione delle colture, il prosciugamento delle paludi, la distruzione delle foreste, l'aumento della popolazione umana, tendono al contrario ad intralciarla ed a ridurla. Disgraziatamente, non è in potere dell'uomo di controbilanciare queste cause sfavorevoli, come può fare per i pesci, negli stabilimenti di piscicoltura, o per certe specie di selvaggina sedentaria, come la pernice o le diverse varietà di fagiani. Gli uccelli migratori non nidificano in cattività.

Quanto alla distruzione annuale, è incontrastabile che essa è diventata eccessiva e che non sussiste, dopo il passaggio in autunno ed il ritorno in primavera, un numero di riproduttori sufficiente per mantenere le specie allo stesso effettivo dell'anno precedente. Le principali cause nuove di questo eccesso abusivo di distruzione sono le seguenti:

1° La popolazione umana cresce più o meno rapidamente, in tutti i paesi civilizzati; il benessere e la ricchezza sono in progresso; vi ha, per conseguenza, aumento nel numero dei consumatori di selvaggina e dei distruttori che cercano di provvedere alle domande della consumazione, o che cacciano per loro uso e piacere.

Le nazioni europee hanno, d'altra parte, occupato diverse contrade del nord dell'Africa, cioè l'Algeria, la Tunisia, l'Egitto, e si sono sparsa sulle spiagge dell'Asia Minore in altri

načelnika Antuna Bajamontija koji je tijekom dvadesetogodišnjeg upravljanja Općinom (1860.-1880.) od zapuštene austrijske provincije pretvorio Split u lijepi, osuvremenjeni europski gradić.

Izdavački pothvat na području športske publicistike Antu Paraća nedvojbeno je upisao u povijest ovog grada, no manje je poznato kako je on ujedno možda najveći kroničar splitske povijesti druge polovice XIX. i početka XX. stoljeća. Zahvaljujući povjesničaru Dušku Kečkeme-

tu, objelodanjeni su neki podaci koji su se krili u ostavštini skladatelja Ivana Paraća koji se danas nalaze u vlasništvu obitelji njegova sina Frane u Zagrebu.

Riječ je o dvjema rukopisnim bilježnicama Petra Antuna Paraća naslovljenima *Le mie cacce* (Moji lovovi) i *Confidenze* (Povjerenja i ispovijesti). Dok je u prvoj šjor Toni pisao o svojim lovačkim skitnjama, druga je pravi izvor podataka o ondašnjem Splitu. Osim brojnih dnevničkih zabilješki o životu obitelji i osobnih poslo-

Premda se pretpostavlja kako je izišlo ukupno tridesetak brojeva, do danas su pronađeni i čuvaju se u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu, samo dva - prvi broj objavljen 24. travnja 1890. te sedmi broj objavljen 24. srpnja iste godine.

va, Parać bilježi vrijedne podatke o nekim suvremenim društvenim zbivanjima, komentirajući ih te upotpunjujući čak etičko-filozofskim refleksijama, kako o društvu tako i o samome sebi.

Isključivo za pretplatnike

Zahvaljujući ovim, nikada službeno objavljenim zapisima, pratimo kako njegove osobne krize, tako i raspad jednog društvenog sustava koji se neizbježno odrazio na ondašnje stanovništvo. Socijalni i općemoralni nered, ekonomski krah te rat kao kulminacija razočaranja mnogih predstavnika stare splitske građanske klase doveli su ovog iscrpljenog i psihički dotučenog poštenog građanina do odluke o samoubojstvu na ondašnjem splitskom groblju Sustipan 16. ožujka 1915. godine.

No, vratimo se u 1890. godinu kada su u Splitu, u tiskari *Pella Tipografia Antuna Zannonija* i Marka Znidarčića, tiskane prve športske novine na devet stranica, formata 36 cm x 26 cm. Premda se pretpostavlja kako je izišlo ukupno tridesetak brojeva, do danas su pronađeni i čuvaju se u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu, samo dva - prvi broj objavljen 24. travnja 1890. te sedmi broj objavljen 24. srpnja iste godine.

Na naslovnici prvog broja objavljeno je kako će list izlaziti dva puta mjesečno (*Periodico Bimensile*) te kako svaki *sportman* može biti suradnik ovog periodika bilo na talijanskom ili na slavenskom jeziku, dok je obavijest o načinu potvrđivanja pretplate objavljena dvojezično: *“Ritenendo il primo numero, si viene considerato come abbonato - Tko ne povrati prvi broj držat jest ko pridružen”*.

Sport Dalmato isključivo je bio namijenjen pretplatnicima po cijeni od 3 fiorina godišnje za Split, 3,50 za Dalmaciju te 4 fiorina za vani. Pola pretplate trebalo je platiti unaprijed, a u zaostatku se svaki broj plaćao 20 novčića. Oglasi na ovitku i unutar časopisa uvrštavali su se prema dogovoru, dok su se obavijesti naplaćivale 10 novčića po retku. U broju 7 uredništvo se žali na priličan broj vraćenih primjeraka što ukazuje na moguće poteškoće glede financiranja i daljnjeg izlazenja novina.

Pretenzija da novina bude općeg športskog karaktera izražena je na vrhu naslovnice prvog broja, riječima kako će donositi sve zanimljivosti iz športskog života Dalmacije s područja lova, ribolova, pomorskih športova, planinarstva, tjelovježbe, mačevanja, konjičkog športa te biciklizma (Caccia - Pesca - Nautica - Alpinismo - Ginnastica - Scherma - Ippica - Velocipedismo) te će objavljivati anegdote, kao i prijevode.

U tom je „svešportskom“ tonu, urednik prezentirao svoje ideje u uvodniku prvog broja naslovljenom *Per cominciare* (za početak) stavljajući naglasak na želju da ovaj list bude neutralni teren za susrete prijatelja i neprijatelja koji se s dobrim namjerama međusobno uvažavaju i poštuju usprkos nestabilnim i teškim političko-socijalnim vremenima. Uzdiže šport kao jedinu moguću oazu mira na čijim se borilačkim poljima ipak vije bijela zastava te, u duhu stare izreke *Mens sana in corpore sano*, naglašava nezamjenjivost športa u jačanju tijela i duha. Uvjeren je u važnost i djelotvornost periodika ovakvog tipa zbog športskih vrijednosti i znanja koje Dalmacija posjeduje na tom polju.

Ante Parać je, kao autonomaš, te strastveni lovac i ljubitelj ptica, u svom uvodniku kao geslom posegnuo za stihovima talijanskog pjesnika Angela Poliziana: *Di fische e bussi tutto il bosco suona, del rimbobar de corni il ciel ristrona* (Od cvrkuta i šuma cijela gora ječi, a nebo odzvanja od zvuka rogova).

Analizom sačuvanih primjeraka ovih novina dominiraju sadržaji vezani upravo za lovstvo i ornitologiju: *Avventura di caccia* (Doživljaji u lovu), *Uccelli della Dalmazia* (Ptice Dalmacije) i *Vita e costumi degli uccelli* (Život i običaji ptica).

Premda je, kao što smo već istaknuli, urednička želja bila objavljivati i članke na hrvatskom jeziku u ova dva sačuvana broja ih nema, te možemo samo nagađati jesu li objavljeni u ostalim brojevima do kojih polustoljetna intenzivna potraga nažalost nije urodila plodom.

Ubijeni vuk u Imotskom

Istina, u opsežnim člancima o vrstama ptica koje obitavaju na dalmatinskom području, dani su nazivi na latinskom i talijanskom, ali i na hrvatskom jeziku te ćemo ih prenijeti vjerujući kako su upravo u ovoj novini neki od tih naziva prvi put zabilježeni: mrcinaš lunjast, crkavica, oro krstaš, oro štekavac, oro pigavi, oro bilorep, ciplar, oro kolundraš, radoš, orlič gačaš, strižorep, labar kokošar, labar tičar, sokol modro, sokol pačar, sokol kosor, sokol grlaš, sokolić gredar, sokolić vecerniaš, sokolić mali, žabar mrki, žabar modrušast, žabar lužičast, žabar blidi, skokošica riguja, vizlinić, virlinić, siska, ždral, gak modrač i čaplja, gak zmijar i saketa, gak bilač ili balansir, gak čizmaš ili birlica, gak mačak ili rumenka, gak volarić ili čapljić, gak nebunac ili gak planinski, gak pupar, adjiroda ili bila roda, crna roda ili crno ždral, turkoč, zličarka ili kašikar, labud, guska lasuja, guska krža ili batoglavica, volpoča, šaraban ili šuplića, patka prava, zvižduša, repaš ili verbaš i zimčić.

Osim spomenutih članaka o lovačkim i ptičarskim temama, u rubrici naslovljenoj *A zig e zag* objavljuju se kratke vijesti o športskim aktivnostima (uglavnom vezane za mačevanje i konjički šport) u raznim krajevima svijeta te crtice o nekim događajima iz manjih dalmatinskih mjesta (o rekordnom ulovu tuna u Baškoj Vodi i o ubijenom vuku u Imotskom).

U rubrici *Piccola posta* (Mala pošta) objavljeni su dopisi o lovu na zečeve iz Kaštel Sućurca i Sinja. U broju 7, na posljednje dvije stranice, novine su objavile oglase splitskih, piranskih i tršćanskih prodavaonica.

Pojavljivanje novina *Sport Dalmato* zabilježili su ondašnji zadarski listovi - hrvatski "Narodni list" i talijanski *Il Dalmata*. Gašenjem prve športske novine u dalmatinskim krajevima, puna dva desetljeća športske vijesti i događaji bilježeni su isključivo u splitskim, zadarskim i dubrovačkim dnevnim novinama, sve do posljednjeg dana 1911. godine kada je u Splitu objelodanjen prvi broj mjesečnog časopisa "Pravi hrvatski sokol" pod uredništvom vlasnika Franje Ženka Donadinija.

Literatura:

- Jajčević, Z. (1987). Sportska publicistika u Hrvatskoj. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba
Kečkemet, D. (2007). Ante Bajamonti i Split. Split: Slobodna Dalmacija
Kečkemet, D. (2002). Iz zapisa Splićanina Petra Antuna Paraća. Slobodna Dalmacija (feljton u pet nastavaka od 14. - 18. rujna 2002.)
Marović, D. (1990). Što godina prvog sportskog lista u Splitu. Povijest sporta 85 (21), 22 - 27.
Sport Dalmato, 1890., 1
Sport Dalmato, 1890., 7

Osim članaka o lovačkim i ptičarskim temama, u rubrici naslovljenoj *A zig e zag*, objavljuju se kratke vijesti o športskim aktivnostima (uglavnom vezane za mačevanje i konjički šport) u raznim krajevima svijeta, te crtice o nekim događajima iz manjih dalmatinskih mjesta (o rekordnom ulovu tuna u Baškoj Vodi i o ubijenom vuku u Imotskom).

